

Piotr Kołodziejczyk*

Sela (południowa Jordania). Stan badań nad skalnym stanowiskiem archeologicznym i aktualne działania badawcze w mikroregionie

Sela: rock-cut refugium in Southern Jordan. The state of knowledge about the site and current research activities

Słowa kluczowe: Jordania, Sela, dziedzictwo kulturowe, archeologia, architektura skalna

Key words: Jordan, Chirbat as-Sela, cultural heritage, archaeology, rock-cut architecture

Sela to jedno z najbardziej malowniczych, a jednocześnie najbardziej tajemniczych miejsc na mapie dziedzictwa kulturowego południowej Jordanii. Niewielki skalisty płaskowyż, na który trzeba wspinać się wąskimi przejściami i rynnami, jest pełen śladów działalności człowieka i nie pozostawia wątpliwości co do ważnej roli, jaką odegrał w starożytności.

Nazwa „Sela” oznacza po hebrajsku skałę, ale miejsce to znane jest także pod arabską nazwą „as-Sala”, a także grecką πέτρα (Petra). Stanowisko położone jest około 3 km na północ od dawnej stolicy królestwa Edomitów Bosry (obecnie miasteczko Buseirah) oraz około 10 km na południe od Tafileh – współczesnej stolicy okręgu administracyjnego w południowej Jordanii. Jest to rodzaj naturalnej twierdzy, której funkcję pełni potężna skała nosząca nazwę Chirbat es-Sela (ryc. 2). Otoczona ze wszystkich stron głębokimi wąwozami, majestatycznie wznosi się ponad okoliczne doliny. Na szczycie skały dostać się można jedynie od strony wschodniej poprzez wąską skalną szczelinę. Na samym szczycie znajduje się stosunkowo płaski teren, który mógł być wykorzystywany przez starożytnych mieszkańców jako miejsce służące schronieniu w razie potencjalnego zagrożenia.

Sela wymieniana jest w wielu źródłach starożytnych. Dwa najbardziej znane to księgi Starego Testamentu

Sela is one of the most beautiful and the most mysterious places on a map of the cultural heritage located in southern Jordan. A small rocky plateau, available only through narrow passages and gutters on which the visitors have to climb, is covered by traces of human activity and leaves no doubt as to the important role played by this place in antiquity.

The name “Sela” means in Hebrew “rock” but the place is also known under the Arabic name as-Sala as well as under the Greek name πέτρα (Petra). Archaeological site is located about 3 km north of Bozrah (presently town of Buseirah), the former capital of the Kingdom of Edom and about 10 km south of at-Tafileh – the modern capital of the administrative district located in southern Jordan. The site is a kind of a natural fortress, which function is carried out by a huge rock named Chirbat es-Sela (fig. 2). Surrounded on all sides with deep ravines, majestically rises above the surrounding valleys. The top of the rock can be reached only from the east, through a narrow crevice mentioned before. The summit is relatively flat, and that is why it could have been used by ancient people as a place for shelter in the moment of a potential threat.

Sela is mentioned in many ancient written sources. The two best known sources are the Old Testament (2 Kings 14.7, 2 Chronicles 25:12), which describes the

* Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

* Jagiellonian University in Kraków

Cytowanie / Citation: Kołodziejczyk P. Sela: rock-cut refugium in Southern Jordan. The state of knowledge about the site and current research activities. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2015;41:101-110

Otrzymano / Received: 2015-07-08 • **Zaakceptowano / Accepted:** 2015-07-29

doi:10.17425/WK42SELA

(2 Krl 14,7; 2 Krn 25,12), gdzie opisane są wydarzenia z czasów panowania Amazjasza – króla Judy (ok. 801–783 p.n.e.). Amazjasz miał zdobyć Selę i po zgładzeniu znajdujących się tam 10 tys. Edomitów zmienić jej nazwę na Jokteel.

Drugim znanym źródłem jest przekaz Diodora Sycylijskiego (Bibl. XIX, 95, 1–2) odnoszący się do wydarzeń z końca IV wieku p.n.e., kiedy to greckie wojska Antygona Jednookiego pod dowództwem niejakiego Ateneusza zdobyły Selę i zrabowały znajdujące się tam bogactwa (m.in. 500 talentów srebra) należące do Nabatejczyków. W obu wymienionych przypadkach nie jest jednak do końca pewnym, czy opisywana powyżej skała to Sela z przekazów biblijnych oraz relacji Diodora Sycylijskiego.

Wiemy natomiast z całą pewnością, że jako pierwszy Europejczyk miejsce to odkrył w roku 1900 Alois Musil [1]. Kolejni badacze, którzy je odwiedzali to m.in. G. Dalman [2] oraz N. Glueck [3–4].

Sela nigdy tak naprawdę nie była badana przez archeologów. Przeprowadzono tu jedynie pobieżne badania powierzchniowe [5], które wykazały, że prawdopodobnie miejsce to użytkowane było przez kilka okresów (w tym wczesnej epoki brązu i w okresie nabatejskim), ale w sposób najbardziej intensywny wykorzystywane było do połowy pierwszego tysiąclecia p.n.e. przez Edomitów. W trakcie tych badań wstępnie rozpoznano kilka budowli interpretowanych jako skalne domy oraz miejsca kultu (tzw. wyżyny kultowe lub „miejsca wysokie”). Jednym z najciekawszych odkryć był, zauważony dopiero w latach 90. ubiegłego stulecia, neobabiloński relief znajdujący się wysoko na skale od strony wschodniej wzniesienia. Relief ten powstał prawdopodobnie

Ryc. 1. Lokalizacja Seli

Fig. 1. Location of the Sela site

events of the reign of Amaziah – the King of Judah (ca. 801–783 B.C.). Amaziah is said to conquer Sela and after killing 10 thousand Edomites, and changes name of the place to Jokteel.

The second source is the work of Diodorus Siculus (Bibliotheca Historica XIX, 95, 1–2) referring to the events of the end of the fourth century BCE, when the Greek army of Antigonos the One-Eyed under the com-

Ryc. 2. Chirbat as-Sela – skalna ostroga ze stanowiskiem Sela na szczycie

Fig. 2. Rocky spur with the Sela site on the top

Ryc. 3. Szczelina skalna prowadząca na szczyt Seli
Fig. 3. Rock cavity leading to the top of Sela

dla upamiętnienia zwycięskiej kampanii babilońskiego króla Nabonidusa (555–539 p.n.e.) w Edomie [6–7]. Nie ma wątpliwości, że Sela kryje jeszcze w sobie wiele zaskakujących odkryć.

Przypuszczenia dotyczące ważnej roli tego miejsca wydają się mieć mocne podstawy dzięki obecności w sąsiedztwie szeregu śladów obecności i działalności człowieka w czasach pre- i historycznych. Odnaleziono je w czasie nielicznych prospekcji wspomnianych powyżej. Także w trakcie podjętego niedawno nowego projektu badawczego kierowanego przez P. Kołodziejczyka i trwającego od 2013 roku zidentyfikowano znaczną liczbę artefaktów i śladów, które można wiązać zarówno z epoką kamienia, epoką brązu, jak i epoką żelaza i czasami nabatejskimi, a także z okresem rzymskim [8].

We wrześniu 2014 roku wspomniany powyżej zespół naukowców z Uniwersytetu Jagiellońskiego rozpoczął pierwszy sezon regularnych prac terenowych i poszukiwawczych na terenie Wadi Mashra (doliny położonej na zachód od at-Tafileh i około 3 km od Seli), gdzie udało się zidentyfikować szereg przedmiotów i zebrać sporo danych pozwalających na rekonstrukcję starożytnego i średniowiecznego osadnictwa oraz dokonać wstępnych analiz geologicznych. Wadi Mashra to jeden z najciekawszych obszarów położonych w sąsiedztwie stanowiska Sela, jak się wydaje posiadający znaczny potencjał, jeśli chodzi o dziedzictwo kulturowe i wartości przyrodnicze. Podczas pierwszego sezonu prac w tym rejonie Polski zespół zlokalizował także kilka nowych i bardzo interesu-

Ryc. 4. Wąskie przejścia w drodze na szczyt Seli
Fig. 4. Narrow passage on the way to the top of Sela

mand of Athenaeus took over Sela and robbed its wealth (including 500 talents of silver), belonging obviously to the Nabataeans. However, we have to remember that in both cases it is not confirmed that abovementioned rock-site is Sela from biblical and Diodorus sources. Some scientists are suggesting that the event mentioned above should be linked with the most known Nabatean site Petra, located about 50 kilometers to the south from Sela.

The site was discovered by Alois Musil who was the first European to visit this place in 1890 [1]. G. Dalman [2] and N. Glueck [3–4] are subsequent researchers who visited it in the next years. However, it is worth to mention that Sela has never been comprehensively studied and excavated by archaeologists, and only minor surface research was conducted [5], which showed that the place had probably been used for several periods (including the Early Bronze Age and the Nabatean period). The most intensive usage of the site is related with the Edomites who exploited it to the middle of the first millennium B.C. In the course of these small studies, several structures were initially identified and interpreted as rock houses, and places of worship (so-called high places). One of the most interesting findings was, noticed only in the 90s of the last century, the Neo-Babylonian relief, located high on a rock on the eastern side of the hill. This relief was created probably to commemorate the victorious campaign of the Babylonian king Nabonidus (555–539 B.C.) in Edom [6–7]. It is obvious that Sela still hides a lot of surprising discoveries.

Ryc. 5. Najwyższy punkt stanowiska – ruiny kamiennych zabudowań o nieznanym przeznaczeniu, być może wieży strażniczej

Fig. 5. The highest point of the site – ruins of stone buildings of unknown purpose, perhaps a watchtower

jących stanowisk w rejonie Seli, które zasługują na uwagę i dalsze, pogłębione prace (np. twierdza na wzgórzu Qosa el-Hamra). Trzeba podkreślić w tym miejscu, że cały ten region (okolice at-Tafileh i Seli) stanowi istotną część krainy zwanej w starożytności Edomem. Jest on niezwykle bogaty w istotne historyczne i kulturowe zabytki, a także zachowane elementy tradycji, również związanej ze współczesną kulturą arabską, od tradycyjnych metod budowlanych po zwyczaje pasterskie itd. Projekt zainicjowany w 2014 roku ma za zadanie stworzenie całościowej, regionalnej analizy obejmującej źródła archeologiczne i historyczne, ale także dane środowiskowe, geologiczne

This suggestion concerning the important role of the Sela site seems to be confirmed by the presence in the vicinity a huge number of traces of the prehistoric phases of human activity, as well as related with historical times. They were identified during the very little prospection projects mentioned above. Also during the project conducted by polish researchers in the area located in the neighborhood of Sela, during two finished seasons (2013–2014), the team directed by P. Kołodziejczyk, identified a number of artifacts and traces which may be related to the Stone Age, Bronze Age, Iron Age and Nabatean-Roman times [8].

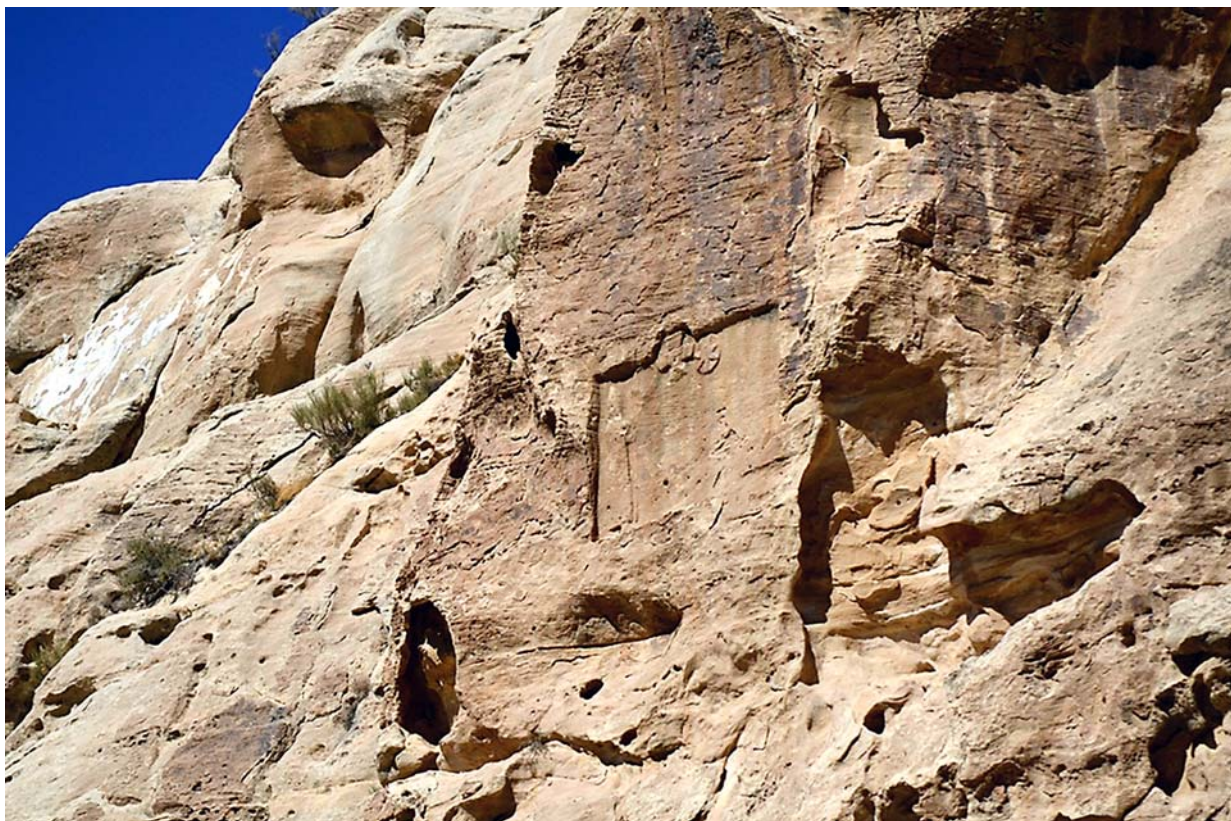

Ryc. 6. Wykute w skale pomieszczenia o nieznanym przeznaczeniu na szczycie stanowiska Sela

Fig. 6. Rock-cut room of unknown purpose on the top of Sela site

In September 2014 the above-mentioned team carried out the first season of regular and very detailed survey research in the area of Wadi Mashra (located to the west of at-Tafileh, about 3 kilometers from Sela) where a lot of data was collected in order to reconstruct the settlement in ancient and medieval times and to make a preliminary geological assessment. Wadi Mashra is one of the most interesting areas in the Sela region and seems to offer an enormous potential in terms of heritage and natural values. During the first season of survey the Polish team also located several new and very interesting sites in the Sela vicinity which deserve attention and require further research (e.g. Qosa el-Hamra stronghold). It should be emphasized that this region constitutes an important part of what in ancient times was called the land of Edom. It is rich in important cultural-historical monuments and preserved a range of traditions and also elements of modern Arab culture, from traditional construction methods to pastoral habits etc. The project started officially in 2014, will develop a broad regional analysis taking into account the archaeological and historical sources as well as environmental, geological and cultural data. The local community will gain an important ally in promoting and developing the region.

It is worth mentioning that the region has attracted little attention from archaeologists so far and the results have not been published in comprehensive form. It is even hard to find a reliable tourist map or a detailed topographical plan of the region with important places marked. It is therefore necessary to start work in the region and attempt preparing a comprehensive, modern documentation and analysis encompassing the issues of

Ryc. 7. Neobabiloński relief umieszczony na jednej ze skalnych ścian Seli

Fig. 7. Neo-babylonian relief placed on one of the rock walls of Chirbat as-Sela

i kulturowe. Dzięki temu lokalna społeczność otrzymała silne wsparcie w promocji i rozwoju regionu.

Warto także nadmienić, że region ten jak dotąd nie przyciągał szczególnie silnego zainteresowania badaczy, a wyniki dotychczasowych prac nie były publikowane w kompleksowej formie. Trudno dziś nawet znaleźć dokładną mapę turystyczną czy topograficzną tego obszaru, na której znalazłyby się wszystkie istotne miejsca. Nie zmienia tego obrazu fakt istnienia dosyć dobrych baz danych pozostających jednak jedynie w dyspozycji władz Jordanii. Dlatego istnieje duża potrzeba rozpoczęcia prac dokumentacyjnych, które będą mogły posłużyć dalszym badaniom i działaniom ochronnym i rewitalizacyjnym. Należy także prześledzić zmiany środowiskowe, które miały miejsce w regionie. Trzeba także zaznaczyć, że prace naukowe prowadzone w latach 80. czy 90. w rejonie at-Tafileh nie doprowadziły do odpowiedzi na kluczowe pytania o wydarzenia, które miały tu miejsce w starożytności, nie pozostawiły przydatnej dokumentacji, np. opartej na technice GIS. Dlatego celem podejmowanych tu projektów musi być zgromadzenie największej możliwej liczby informacji o rejonie stanowiska Sela przy wykorzystaniu warsztatu nauk humanistycznych, technicznych i środowiskowych. Taka kombinacja przyjętych metod pozwoli odpowiedzieć na kluczowe pytania i zebrać materiał, który będzie mógł służyć do dalszych prac i działań w kolejnych latach.

Proponowany przez autorów nowego projektu plan badawczy zakłada współpracę specjalistów archeologii Bliskiego Wschodu, archeologii klasycznej, geologii-hydrologii, biologii oraz badaczy krajobrazu. Takie interdyscyplinarne podejście pozwoli na objęcie projektem szeregu problemów i pozwoli na uzyskanie jak najpełniejszych wyników, stanowiących jednocześnie punkt wyjściowy do dalszych analiz. Projekt zakłada także udział w planowanych pracach znacznej grupy studentów.

Nadrzędnym celem projektu jest identyfikacja i dokumentacja stref o szczególnych walorach kulturowych i środowiskowych. To pozwoli na wskazanie unikalnych obiektów (także próba identyfikacji *Genius Loci* wielu miejsc) i zdefiniowanie kierunków rozwoju działalności lokalnych społeczności, prowadzonych do stworzenia na tym terenie instytucji ekomuzeum.

Natomiast naukowa agenda projektu obejmuje szereg działań i metod mających doprowadzić do wskazania okresów największej aktywności człowieka na tym terenie i natury tych działań. Sercem badanego obszaru jest stanowisko Sela i jego sąsiedztwo (mikroregion), zaś chronologicznie projekt obejmuje czasy od epoki kamienia do okresu rzymskiego. Najważniejsze etapy i działania projektu to:

- określenie zasięgu i charakteru obecności grup ludzkich na obszarze mikroregionu Seli,
- weryfikacja zapisów historycznych (np. Diodor Sykilijski) opisujących wydarzenia, które można wiązać z tym miejscem – analiza topograficzna porównująca zapisy z sytuacją w terenie – próba przyporządkowania konkretnych miejsc tym, które pojawiają się w źródłach jako arena wydarzeń, np. Sela itd.,

Ryc. 8-10. Hydrotechnika: tzw. zbieracze wody i wykute w skale cysterny na wodę

Fig. 8-10. Hydrotechnics: the so-called "water gatherers" and rock-cut water tanks

Ryc. 11-13. Skalne ołtarze – tzw. wysokie miejsca – o charakterze kultowym pochodzące z okresu epoki żelaza lub okresu hellenistycznego
 Fig. 11-13. Rock altars – the so-called “high places – of a cult character, dated from the Iron Age and the Hellenistic period

- próba odpowiedzi na pytanie, czy obecne stanowisko Sela jest tym znanym ze źródeł,
- weryfikacja datowania i funkcji wszystkich relikwów architektonicznych widocznych na powierzchni, podlegających nieustannym, niekorzystnym procesom wietrzenia,
- próba wyjaśnienia „białych plam” na osadniczej mapie regionu pojawiających się w niektórych okresach np. w epoce brązu,
- próba określenia relacji pomiędzy mikroregionem Seli a stolicą państwa Edomickiego zlokalizowaną w Buseira, w epoce żelaza,
- próba opisanie relacji i kontaktów nabatejsko-rzymskich na podstawie elementów architektonicznych obecnych w regionie (ślady pobytu żołnierzy rzymskich itd.),
- przygotowanie bazy danych terenowych opartej na technice GIS i jej udostępnienie za pomocą Internetu innym badaczom,

geology and, in the future, conservation and revitalization. We should also trace the history of environmental changes in the region. It is also worth mentioning that the work carried out in the 80s and 90s on the area of Tafleeh region did not respond to the scientific questions posed in the project, leaving almost no documentation at the highest level, eg. GIS databases etc.

The most important objective of the project is gathering as much information about the vicinity of Sela as possible, using the integrated approach combining the broad spectrum of humanities methods with special tools of the natural and technical (especially computer) sciences. The application of the above-mentioned research methods will lead to answering crucial questions and will allow us to collect materials for the development of scientific research work in subsequent years.

The proposed research concept is based on the cooperation of specialists in the field of Near Eastern

Ryc. 14-15. Wykute w skale schroniska lub pomieszczenia magazynowe

Fig. 14-15. Rock-cut shelters or storage facilities

- analiza zmian środowiskowych zachodzących w regionie i ich wpływu na obecność i aktywność grup ludzkich,
- analiza i opis warunków krajobrazowych, pozwalające na identyfikację i interpretację kontekstów i morfologii, w celu wyjaśnienia procesów i zjawisk kulturowych oraz roli krajobrazu w funkcjonowaniu społeczności ludzkich na tym terenie,
- analiza i określenie pilnych potrzeb badawczych i konserwatorskich w odniesieniu do reliktów obecnych na powierzchni w kontekście warunków naturalnych panujących w regionie, procesów wie-

archeology, classical archeology, geology-hydrology, environmental-biological analyst along with those representing landscape research. Such an interdisciplinary approach will allow for a comprehensive coverage of the research issues and will enable us to achieve the fullest possible results which can provide a good starting point for potential further analyses. The project envisages the participation of a large group of students in the planned works. The research project built in this way will cover the area which is large but still possible to analyze. It will give us the opportunity to carry out diverse and complex studies using a whole range of advanced methods. The paramount aim of the project is to identify within the above-mentioned range the zones for potential prospection and documentation of natural and cultural heritage. This will allow for identifying the most unique features (including Genius Loci's) and defining the potential factors of development for local communities, as well as determining subzones, which in future may become structurally connected to the system of the suggested regional ecomuseum.

Going back to the scientific agenda of the project we have to indicate the directions of research and analysis leading to determination of the phases and the nature of human presence and activity in the area of Sela site as well as in its micro-region, during the period from the Stone Age to the Roman times and in particular:

- determination of the extent and nature of the presence of human groups in the Sela micro-region,
- verifying of the historical records (eg. Diodorus Siculus, Old Testament) describing events that were to appear in this place by carrying out a comparative analysis of the topographic (confrontation of written sources and descriptions of the area with the area of research) with a view to a possible link between landscape/topography described in the historical records with the present topography of the area and its surroundings – it will provide additional data to confirm or deny the identification of the Sela site as a place described in the sources, associated by ancient authors to specific events,
- answer to the question whether the current site of Sela is that which is known from historical written sources,
- verification dating and determining of the function of all architectural remains visible on the surface, undergoing negative effects of weathering processes, explanation of the problem of gaps in settlement on the area of southern Jordan – eg. during the Bronze Age,
- first attempt to define the relationship between region and site of Sela with the capital city of Edom located in Bosra (Bozrah), in the Iron Age,
- creating an image of Nabatean – Roman relations on the basis of architectural relics present in the micro-region,
- verifying of the dating and analysis of urgent research and protection needs and for all the relics visible on the surface and undergoing weathering processes,

Ryc. 16-17. Zachowane skalne „drzwi” – wykute w skale podłoża elementy służące do osadzania drewnianych lub kamiennych blokad w jednym z przejść na szczycie Chirbat as-Sela

Fig. 16-17. Well preserved rock “door” – carved into the rock components of the door used for the deposition of wood or stone locks, located in one of the passages on the top of Chirbat as-Sela

trzenia i wpływu aktualnej aktywności człowieka w regionie.

Skalne stanowisko archeologiczne w Seli, podobnie jak cały mikroregion, stanowi teren niezwykle wymagający dla badaczy podejmujących tam prace badawcze. Trudno dostępne przestrzenie, znaczna ilość trudnej do

Ryc. 18. Jedna ze skalnych strażnic wykutych w skale na szczycie Chirbat as-Sela

Fig. 18. One of the rock-cut watchtowers rock at the top of Chirbat as-Sela

- creating of a modern, GIS technology-based database for further available of collected data by other researchers,
- analysis of environmental changes in the region and their impact on the presence and activity of human groups,
- describing of the landscape model, allowing for the identification and interpretation of context, morphology and the remaining material to explain the cultural processes and the role of landscape in the functioning of the people societies on this area,
- analyze of the urgent needs of the research and protection for all the decaying on the surface relics, in the context of natural conditions, weathering processes and present human activity in this region.

Archaeological rock-cut site of Sela, which was probably used as the high refuge or fortress, as well as the whole micro-region represent an extremely demanding area, a specially for researchers undertaking research in this region. Hardly available spaces, a considerable amount of rock-cut architecture which needs detailed

Ryc. 19. Widok na płaskowyż na szczycie Chirbat as-Sela

Fig. 19. A view on the rocky plateau at the top Chirbat as-Sela

dokumentacji architektury skalnej, wielokulturowość stanowisk powodują, że praca na tym terenie jest prawdziwym wyzwaniem. Jednocześnie obszar ten stanowi niezwykle przykład współdziałania człowieka i przyrody, wykorzystywania przez stulecia przez ludy zamieszkujące na tym obszarze naturalnych możliwości i właściwości terenu, potencjału obronnego skalistych wzgórz i dobrodziejstwa przyrodniczego dolin. Umiejętne gospodarowanie zasobami wodnymi, kontrola szlaków i umiejętność wykorzystywania skalnych utworów do celów obronnych pozwalała przez stulecia opierać się najazdom i wpływać na całą okolicę i jej historię. Dziś obszar ten położony w jednym z najbardziej spokojnych fragmentów Bliskiego Wschodu powinien w sposób szczególny skupić na sobie wysiłki badaczy i osób zajmujących się ochroną i dokumentacją dziedzictwa przeszłości.

documentation, multicultural settlement layers on existing sites make any work in this area a real challenge. At the same time, this area is an outstanding example of interaction between man and nature, example of use for centuries by tribes living in the area of natural abilities and topographical characteristics of the terrain, rocky hills defense capabilities and benefits of the rich natural valleys. Skillful management of water resources, control of communication routes and the ability to use rock elements for defense purposes, allowed by centuries rely incursions and affect the whole region and its history. Today this area, located in one of the most peaceful parts of the Middle East, should specifically focus strong efforts of researchers and specialists involved in the conservation and documentation of the cultural heritage.

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Musil A. *Arabia Petraea II. Edom*. Wien, 1907.
- [2] Dalman G. *Neue Petra-Forschungen*. Leipzig, 1912.
- [3] Glueck N. *Excavations in Eastern Palestine II*. AASOR 15, New Haven, 1936.
- [4] Glueck N. *Excavations in Eastern Palestine III*. AASOR 8–9, New Haven, 1939.
- [5] Lindner M. *Es-Sela: Eine antike Fliehburg 50 km nördlich von Petra*. In: *Petra und das Königreich der Nabatäer*. München–Bad Windsheim, 1989, 271–285.
- [6] Dalley S., Goguel A. *The Sela Sculpture: A Neo Babylonian Rock Relief in Southern Jordan*. *ADAJ* 1997;41:169–176.
- [7] Zayadine F. *Le relief néo-babylonien à Sela' près de Tafleh: interprétation historique*. *Syria* 1999;76: 83–90.
- [8] Kołodziejczyk P., Wasilewski M., Karmowski J. *Polish scientific activity in the at-Tafila District. Preliminary observations after first work season in September 2014*, unpublished report for Department of Antiquities, Ministry of Tourism, Hashemite Kingdom of Jordan, 2015.

Streszczenie

Położone w południowej Jordanii skalne stanowisko Sela stanowi jedno z najciekawszych i najmniej zbadanych miejsc na mapie dziedzictwa kulturowego tego rejonu Bliskiego Wschodu. Trudno dostępne refugium lub twierdza pozwalająca na długotrwałą obronę było najintensywniej wykorzystywane w okresie epoki żelaza i w okresie hellenistycznym. Na szczycie i w różnych miejscach stanowiska widać doskonale liczne ślady obróbki skał i budowy różnego rodzaju obiektów o różnym przeznaczeniu. Obszar ten jest dość trudny do prac badawczych czy nawet dokumentacyjnych i to właśnie ten fakt jest przyczyną słabego stanu badań czy nawet rozpoznania stanowiska. Rozpoczęty w 2014 roku projekt badawczy Uniwersytetu Jagiellońskiego pozwoli może zmienić ten stan rzeczy i znacznie poszerzyć naszą wiedzę tylko o samej Seli, ale także o całym mikroregionie.

Abstract

Rock-cut Sela archaeological site located in southern Jordan seems to be one of the most interesting and at the same time poorly explored places on a map of the regional cultural heritage of the Middle East. Hardly accessible refuge or rock fortress allowing for long-term defense, has been the most intensively used during the Iron Age and the Hellenistic period. At the top of the site in many places numerous traces of rock processing and construction of various types of facilities for various purposes are clearly visible. The area of the site is quite difficult to research or even basic documentation, and this is probably the cause of the poor state of research, or even recognition of the site. The new project of the Jagiellonian University started in 2014, may change this situation and greatly expand our knowledge, not only about the Sela site but also about the whole micro-region.